

THE BANAT CULTURE REFLECTED WITHIN THE PAGES OF THE CHURCH'S PERIODICAL "REVISTA PREOȚILOR" IN THE EARLY TWENTIETH CENTURY

Ionela Scridon, PhD Student, West University of Timișoara

Abstract: *David Voniga, a priest from Giroc, printed the periodical "Revista Preoților" at the beginning of last century. During the decade, when this periodical was issued (1910-1919), the editorial staff has particularly aimed towards a dissemination of theological information. However, in addition to the religious subjects targeted, the ecclesial periodical's pages also contain valuable information regarding Banat's rich culture. Therefore, the study captures the cultural aspects and the way they were perceived by the Orthodox theological world.*

Keywords: *David Voniga, Giroc, Gyula, Culture, Banat.*

„Revista Preoților” a apărut în Timișoara la începutul secolului al XX-lea în timpul păstoririi episcopului arădean Ioan I. Papp. Editorul, David Voniga – originar din localitatea Gyula (Ungaria) se remarcă atât prin activitatea publicistică, dar și prin misiunea pastorală desfășurată în satul Giroc, situat în apropierea Timișoarei¹.

Preotul și ziaristul David Voniga va coordona revista bisericească aproape un deceniu – un timp suficient pentru ca revista să devină cunoscută, citită și apreciată.

Sub aspect cultural, foaia avea mai multe rubrici care disemina în spațiul bănățean informații culturale. Între aceste rubrici două s-au impus încă de la primul număr: „Literatură. Știință” și „Cronica Literară”. Pe lângă cele două rubrici consacrate culturii, părintele girocean David Voniga a introdus o serie de manifestări culturale, lansări de carte, numiri de învățători ș.a.m.d.

De pildă în unul din numerele ziarului analizat suntem anunțați că „Asociația pentru literatura și cultura poporului român și-a ținut a doua adunare generală dela renașterea ei din o neezistință de un lung șir de ani, în care a fost îngropată de forța împrejurărilor”².

Conferințele susținute în capitala Banatului erau intens mediatizate. Iată ce ne comunica *Revista Preoților* acum mai bine de un secol: „Dacă ochiul tău va fi curat... Mateiu 6, 22. Cu aceste cuvinte sfinte și de profundă înțelepciune ale Ev. Mateiu și-a început dl Dr.

¹ Alin Cristian Scridon, *David Voniga – omul vieții spirituale și culturale timișorene. „Revista Preoților” în Istorie și cultură în Banat*, Coordonatori: Alin Cristian Scridon și Viorel Dorel Cherciu, Editura Brumar, Timișoara, 2013, p. 220-241.

² *Asociațiunea din Arad în Revista Preoților*, Timișoara, I, 1910, nr. 6, 24 februarie/ 9 martie, p. 1.

Iosif Popovici, prof. universitar, conferința despre activitatea dramatică literară a avocatului poet Barbu St. Delavrancea, în audiția literară ținută Duminică la 13 Martie n. în Timișoara”³.

Alegerile de învățători sau transferul cadrelor didactice erau consemnate de cele mai multe ori în cadrul rubricii „Informațiuni”. Rubrica anunța cititorul și de realitățile culturale de pe alte meleaguri: „Cultura în Japonia. Ministrul școalelor din Japonia a hotărât să înființeze în fiecare comună câte o bibliotecă; să trimită oameni învățați, cari să țină poporului prelegeri folositoare”⁴. Tot în cadrul rubricii menționate găsim detalii despre prima femeie cadru didactic universitar: „Prima femeie – profesor de universitate. Doamna Dr. Pușcariu a fost numită docentă la Universitatea din Iași. E prima femeie, care în România a ajuns până la asemenea treaptă în învățământ. Doamna Pușcariu, autoarea mai multor tratate științifice de-o netăgăduită valoare, ocupa mai de mulți ani postul de medic secundar la secția boalelor de ochi dela spitalul central din Iași. De aceia senatul universitar din Iași, având în vedere meritele pe cari prin muncă și printr’un devotament deosebit față de știință și le-a câștigat, a recomandat-o ca docentă la catedra de oftamologie. Cu toată vasta ei activitate științifică, dna Pușcariu este în acelaș timp o soție devotată și o gospodină model”⁵

Un articol interesant consemnat, radiografiază presa românească din țară și străinătate. Sunt prezentate toate revistele românești, inclusiv publicațiile culturale: „Publicațiunile periodice românești. Academia Română a publicat statistica publicațiilor periodice românești din toate țările și a tipografiilor din România, în anul 1909. Publicații politice au apărut în România 193 (între ele 4 ovreești și 2 ungurești), de agricultură, industrie și comerț 98, bisericești și didactice 277, literare și artistice, publicații de administrație, legislație și drept 56, de știință, medicină și igienă 35, de geografie și istorie 5, militare și de gimnastică 7, publicații enciclopedice 34, numere de ocazie 17, gazete de reclamă 25, esperantiste 3, umoristice și pornografice 23. Cu totul: 558, dintre cari în București 294, în Ploiești 29, în Brăila 28, în Iași 277 și în Craiova 25. Restul în celelalte orașe ale țării. Dintre publicațiile tipărite în limba românească, 12 sânt ovreești. Cele 50 de publicații periodice românești, apărute afară de România, în 1909, se împart astfel: Ungaria 36 (politice: 11, bisericești și didactice: 8, literare și artistice: 4, de agricultură și industrie: 8, enciclopedice: 8, umoristice: 1, și numere de ocazie: 1, dintre cari în Sibiu 7; Bucovina 6 (toate în Cernăuți); Basarabia 1 (Chișinău); Turcia 1 (Salonic), și America 5 (...)”⁶.

³*Dacă ochiul tău va fi curat în Revista Preoților*, Timișoara, I, 1910, nr. 7, 4/ 17 martie, p. 1.

⁴*Informațiuni în Revista Preoților*, Timișoara, II, 1911, nr. 19-20, 10/ 23 iulie, p. 8.

⁵Idem, 1910, nr. 5, 14/27 februarie, p. 7.

⁶*Cronica Literară în Revista Preoților*, Timișoara, I, 1910, nr. 15, 24 mai/ 6 iunie, p. 7.

Așa cum arată și titlul, revista avea drept scop transmiterea informațiilor teologice în primul rând. Cu toate acestea în ciuda numeroaselor informații legate de viața Bisericii, manifestărilor culturale erau alocate un larg spațiu. Vom reda doar câteva dintre acestea: „Reuniunea femeilor gr.-or. române din Timișoara-Fabric și provincă invită cu tot respectul la petrecerea ce o aranjează cu concursul *Reuniunii române de cântări* din loc în sara dela 14/27 Novemvrie a.c. în sala berăriei (Fabrikshof) din Fabric, în favorul fondului său”⁷; „Șezătoarea literară a scriitorilor români. În 5 Martie a.c. scriitorii români vor ține prima șezătoare literară în Ardeal. Cu ocazia petrecerii cu jocuri naționale ce o aranjează *Asociațiunea* cu concursul *Reuniunii femeilor române din Sibiu*, va fi deci și o frumoasă manifestație literară, cum na mai fost până acum la noi”⁸; „Serbările culturale dela Blaj. Anul acesta se împlinesc 50 de ani de când s’a înființat *Asociațiunea pentru literatură română și cultura poporului român*. Cu acest prilej, Asociația își va ține adunarea generală la Blaj, deodată cu adunarea societății pentru fond de teatru român. Adunarea aceasta e împreună cu frumoase serbări culturale și sociale, pentru reușita cărora se fac de pe acum pregătiri mari. Adunarea *Asociațiunii* se va ține în zilele de 28 și 29 August n., iar a *Societății pentru fond de teatru* în 30 august n.”⁹;

* Ziarul *Revista Preoților*(Timișoara).(Fig. 1)

⁷Informațiuni în *Revista Preoților*, Timișoara, I, 1910, nr. 32-33, 14/ 27 noiembrie, p. 7

⁸Șezătoare literară a scriitorilor români în *Revista Preoților*, Timișoara, II, 1911, nr. 6, 19 februarie/ 4 martie, p. 5.

⁹Serbările culturale dela Blaj în *Revista Preoților*, Timișoara, II, 1911, nr. 23, 10/ 23 august, p. 1.

Apariția de noi reviste era prezentată cu foarte multă bucurie, întrucât cultura românească astfel îmbogățită venea în ajutorul populației românești. Să nu uităm, că Banatul istoric a făcut parte din Imperiul Austro-Ungar, imperiu care își urmărea interesele de deznaționalizare prin legile emise la sfârșitul secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea. Iată ce ne prezintă *Revista Preoților* în paginile sale: „Revista literară ilustrată pentru familie a dlui Seb. Bornemisa din Orăștie a apărut. Poartă frumosul nume din bosme *Cosînzeana*. Numărul prim să prezintă în celea mai bune condiții atât în cuprins cât și după exterior. Astăzi, când afară de revista literară *Luceafărul* nici nu mai avem altă revistă de felul acesta, apariția *Cosînzenei* a fost o necesitate pentru multe familii românești”¹⁰; „*Lumina*. Un comiliton nou, cu acest nume, ni-sa ivit la anul nou. Este organul, de acărui pregătiri de apariție auzisem deja. Era vorbă, că în Caransebeș s’a apărea un nou ziar cu numele *Viitorul*. Ziarul a apărut, dar cu alt nume: *Lumina*. Îl salutăm cu drag și îi dorim mult succes întru desvoltarea și întărirea vieții religioasă-culturale în popor”¹¹.

Un articol interesant prezintă în amănunt și reperele bibliografice de la începutul secolului trecut: „Literatură. Știință. Discurs de deschidere de Dr. Gheorghe Alexici. Domnule! În cursul conferințelor mele din semestrul al II-lea voiu vorbi, în 3 ore la săptămână, despre fonetica istorică a limbii române. Ceice se prepară pentru limbistică au deci prilej, săcunoască cercetările modern pe acest teren. Ca bază ne slujesc: cartea dlui Meyer Lübke „Gramatik der romanischen Sprache” și clasica lucrare a dlui Ovid Densusian „Histoire de la langue roumain”. În 2 ore la săptămână vom ceti pe cronicari, dupăce în semestrul I. am cetit împreună studiul dlui N. Iorga: „Despre adunarea și tipărirea isvoarelor relative la istoria Românilor”, apărut în „Prinos lui A.D. Sturdza”. Acest studio, cum vă aduceți aminte, face o dare de seamă despre tot ce s’a scris cu privire la istoria noastră și o critică amănunțită a edițiilor cronicarilor. Nu pot îndestul să recomand, mai ales fiitorilor istorici, ca să-și însemne bine cele zise de dl Iorga: *sunt rezultate câștigate pe temeiul unor cercetări îndelungate și solide*. Întru cât vom avea timp, o să cetim și alte lucrări cu privire la cronicari. Într’o oră la săptămână voiu vorbi despre influința reciprocă româno-maghiară, căutând să arăt influința, nu numai asupra limbii, ci și asupra folclorului maghiar. Cartea mea asupra acestui obiect, la care lucrez de mulți ani, nădejduesc, va ieși de sub tipar încă în cursul anului. S’au părăndat 14 ani de când ocup catedra de limba și literatura română ca docent – privat, la care loc am ajuns prin activitatea mea științifică de peste 20 de ani. Dați-mi voe, domnilor, să vă înșir, că dovadă, lucrările mele de până azi. În ungurește am scris: Elemente

¹⁰*Cronica Literară* în *Revista Preoților*, Timișoara, II, 1911, nr. 30, 15/ 28 octombrie, p. 5.

¹¹Idem, 1918, nr. 2-3, 14/ 27 ianuarie, p. 5.

maghiare în limba română (Budapesta 1888), teză de doctorat, premiată de Academia maghiară cu premiul Sámuel; Formarea limbii și neamului român (Budapesta, 1888), în revista „Budapesti Szemle”; Călătorie folcloristică între Români, (Budapesta, 1888), în „Analele Societății Kisfaludy”. Am publicat mai multe etimologii și studii în revista „Nyelvőr”. În revista „Nyelvtudományi – Közlemények”; Obârșia limbii române (XXVI); în „Analele Societății Kölcsey” din Arad: Vocabularul istoric maghiar. Trei ani de zile am lucrat la „Vocabularul istoric maghiar”, angajat fiind de unul dintre redactorii lui, de Szarvas Gábor, cel mai genial filolog pe care l’au avut Ungurii. Am publicat (Budapesta, 1895) broșura Vadrőzsapör, unde arăt influința poeziei populare române asupra celei maghiare; în revista „Èlet”: Direcția poporală în literatura română (Budapesta, 1891); în „Pallas-Lexicon”: Biografiile scriitorilor români; *Gramatica limbii române*, carte ce se folosește în școalele secundare de stat unde se propune limba română (Budapesta, 1892. Ediția II-a 1904); în revista „Philologiai Közlöny” (XXIX): Numele român și filologia maghiară, unde vorbesc despre sunetul î; tot în revista „Philologia-Közlöny”: Istro-Românii (XXVII); Macedo-Românii (XXVI); în „Analele Școalei orientale” din Budapesta (1895); Școalele orientale din străinătate. În volumul II. Din „Egyetemes irodalomtörténet” (Budapesta, 1905) a apărut: *Istoria literaturii române*; Introducerea la volumul dlui Révai Károly: Traduceri din Gh. Coșbuc, este scrisă tot de mine. Am tradus unele nuvele de Dela Vrancea, Slavici, Carmen Sylva, Caragiale „O făclie de Paști”); poezii din Bolintineanu, Alexadri și Eminescu, apoi poezii populare românești; piese teatrale: „O lecție” de Radu Rosetti, „Jucătorii de cărți” și „Suprema forță” de Lecca, „Năpasta” de Caragiale și „Manasse” de Ranetti Roman. „O lecție” și „Năpasta” (în traducere „Anca”) au fost primite bine de publicul maghiar, iar „Manasse” are să fie în curând jucat. Însumi am scris o piesă (conformată), intitulată „Românii”, pentru Teatrul Urania, în care se face cunoscut poporul român și cultura lui. Piesa (conferența) a făcut impresie foarte bună pretutindenea la noi în țară. Mai amintesc că am scris o sumedenie de recenzii despre cărțile de școală, intrate în Ministerul învățământului public. Autorii cărților pot adevăra, că n’am fost preocupat nici odată, și că în judecata mea am fost călăuzit pururea de adevăr. În nemțește am publicat: în „Österr. Ungar. Revue” (Viena, 1903): Die Makedo-Romänen; în revista „Etnologische Mitteilungen aus Ungarn”: Bucăți din poezia poporală română; Geschichte der rumänischen Literatur (Leipzig, 1906). Cu privire la lucrare din urmă trebuie să vă dau unele deslușiri. Istoria literaturii române, apărută în limba maghiară, a fost bine apreciată și de ai noștri („Sămănătorul”, 1905) și de critica maghiară („Philologia-Közlöny”, XXIX). Am dovedit prin urmare că sunt pe deplin stăpân asupra materialului, pe care l-am tractat cu căldură și cu iubire. Că azi lumea cultămaghiară ne

cunoaște mai temeinic și știe aprecia cultura și literatura noastră într'un mod cinstit, pot spune fără sfială, se datorește în mare parte cărții mele. Am făcut deci ceea ce îmi era datoria să fac și ca Român și ca profesorul acestei catedre: să scriu Gramatica limbii române pentru Maghiari, să traduc din literatura română deosebite bucăți literare și să public Istoria literaturii române. Am căutat să fiu vrednic întru toate locului care îl ocup, căci doar părerea cercurilor conducătoare e, ca *profesorul limbii și literaturii române să fie nu numai bărbat de știință*, ci totodată și o zală puternică între cultura română și maghiară. Când am scos Istoria literaturii române în limba nemțească, am avut de gând să dau și publicului din Germania o carte scrisă obiectiv, cu dragoste de adevăr și de poporul din care fac parte. S'au vărât însă unele greșeli foarte penibile. Și iată cum Manuscrisul prezentat a fost dat dlui *Dietrich* pentru cenzurare; bine înțeles, din pricina că nu sunt neamț, n'a fost mulțumit cu limba. Editorul atunci l-a încredințat pe dl Dietrich să îndrepte stilul și să introducă ce mai crede de bine. Astfel s'au strecurat în lucrare greșeli destul de însemnate și au intrat părți cari nu le-am scris eu. Totuși, și asta trebuie s'o accentuez, cartea nu e tocmai atât de slabă cum vestiau unii preocupați, cei mai mulți în lipsă de cultură suficientă, adăugând la critică și motive personale. Cu recunoștință trebuie să amintesc darea de samă obiectivă și amănunțită a dlui Haneș din revista „Viața Nouă” a dlui O. Densușianu. Iată ce scrie dintre străini dl profesor universitar, *T. Gartner* (Innsbruck): „es ist sehr verstanding, und verdient wegen der gesunden Anschauungen über die geistige entwicklung des romanischen Volkes weite Verbreitung” (în „Deutsche Liter. Ztg.” 1907 numărul 19); Dl profesor H. Tiktin: „Er gibt uns in dem engen Rahmen von knapp 200 Oktavseiten ein in grossen und ganzen richtiges, klares und übersichtliches Bild von der Entwicklung der rumanischen Litteratur und den mangfaltigen politischen und kulturellen Faktoren, unter deren Einwirkung diese Entwicklung vor sich ging. Und das Buch ist um so freudiger zu begrüßen, als wir in ihm den ersten nennenswerten Versuch zusammenfassenden Darstellung der rum. Litteraturgeschichte von ihren Anfängen bis auf die Gegenwart vor uns haben” (în revista „Studien zur vergl. Litt. Gesch.” VII. Fasc. 4.)”¹².

¹² Gheorghe Alexevici, *Literatură. Știință. Discurs de deschidere* în *Revista Preoților*, Timișoara, I, 1910, nr. 5, 14/27 februarie, p. 5-6.

* Ziarul *Revista Preoților*(Timișoara).(Fig. 2)

Desigur, în *Revista Preoților* ca și celelalte reviste ale vremii, existau numeroase elemente de literatură dialectală bănățeană. Profesorul Ioan Viorel Boldureanu împreună cu colaboratorii volumului „Antologia literaturii dialectale bănățene”, subliniază că „distanța dintre *literatură* și *maculatură* a fost întodeauna mare, menționând principalele trăsături ale acesteia: este o literatură cultă, auctorială, scrisă – nu anonimă și orală (precum folclorul); în pofida faptului că trăiește prin spectacolul rostirii; ea nu se confundă, nici nu se reduce la poezie în grai, care adesea, este simplă înșiruire de versuri stângace ce denotă lipsă de talent, de gust, cunoștințe, cultură, chiar și absența ideii de poezie, astfel încât în raportul literatură-maculatură proporția celei din urmă este, de regulă, mai mare decât în cazul literaturii propriu-zise, așadar fiind peste media ratărilor și rebuturilor din cea propriu-zisă”¹³.

Așadar, prezentul studiu aduce în circuitul științific câteva aspecte culturale surprinse în „*Revista Preoților*” la începutul secolului al XX-lea. Un element de luat în seamă ar fi și tirajul redus al acestei foi, de aceea - aprecii noi – fiecare studiu pe acest segment de cercetare îmbogățește în ansamblu bibliografia de profil.

¹³ Ioan Viorel Boldureanu, Simion Dănilă, Cornel Ungureanu, *Antologia literaturii dialectale bănățene (poezie, proză, teatru) 1891-2011*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2011, p. 11.

O carte de cătănie

Costea Crainic lui Codrău

A trimis lui tatăl-său

O carte din cătănie

Ascultați numai ce scrie:

- „Taică dragă, cartea mea
Doamne, bine mi-ar părea,
Să te afle'n pace. Și
Taică, cât ce vei primi
Astă carte mitutea
Scrisă chiar de mâna mea,
Te-a-și ruga că până Joi
Să-mi trimiți alta 'napoi
- Vineri, știe Dumnezeu
Prin ce țară voi fi eu –
Dar atunci să-mi scrii de toate:
Cum e Maica și mai poate
Lucra, și nu-i supărată?
Doamne s'o mai văd odată!
Dar soruța mea Mărie
Ce mai face? Dar Ilie
Frățiorul, tot la oi?
Dar părintele din foi
Ce mai spune, cum cetește
Prin sat ce se mai vorbește?
Cred că numai de bătaie!
Vai și dorul cum mă taie
De voi toți... Ei dar vecina
Lelea Floare, și Sabina
Fata ei, cum mai trăiesc?
Voie bună le poftesc
Și lor și vouă la toți...
Apoi cum zic, dacă poți
Scrie-mi taică cum sunteți....

Dar bucate mai aveți?
Dar jucanii? Dragii mei...
Câștigați bine de ei.
Cu nutrețul cum mai stați,
Mai aveți nu cumpărați?
...Codrii, și ei v'or fi goi –
Dar dulăii dela oi...
Săracii tovarășii mei...
Vor și triști acum și ei!

Și eu taică dragul meu
Mulțămesc lui Dumnezeu
Că sunt bine și-'s căprar"!
Ști, chiar domnul ghinerar
M'o făcut, că m'o aflat
Cât de bine m'am purtat
La graniță când am fost
O noapte de pază'n post.

Și eu taică mai departe,
Mă închin de sănătate
Ție, maicei lui Ilie
Și la sora mea Mărie;
Și părintelui din sat,
Și la vărul meu Istrat:
La fete și la femei
Și la toți sătenii mei....
Apoi nu vă supărați
Taică, și nu vă'ntristați
Pentru mine chiar de loc,
Că de-o fi să am noroc
Nici în bătaie nu mor!
De nu ... c'o moarte's dator¹⁴.
Isaila Marele

BIBLIOGRAFIE**C. Periodice de la începutul secolului al XX-lea**

Revista Preoților

Timișoara, 1910-1919.

¹⁴*Revista Preoților*, Timișoara, VI, 1915, nr. 3, 25 ianuarie/ 7 februarie, p. 3-4.

D. *Lucrări generale*

- Ioan Viorel Boldureanu, *Cultură populară bănăţeană*, Editura Mirton, Timişoara, 2004.
- Ioan Viorel Boldureanu, Simion Dănilă, Cornel Ungureanu, *Antologia literaturii dialectale bănăţene (poezie, proză, teatru) 1891-2011*, Editura Universităţii de Vest, Timişoara, 2011.
- Ioan, David, *Presa românească din Banat. Preocupări de cultivare a limbii. De la începuturi până în 1918*, Prefaţă de Crişu Dascălu. Studiu introductiv de Adrian Dinu Rachieru, Ediţia a II-a, Editura David Press Print, Timişoara, 2012.
- Otilia, Hedeşan, *Angoasele cititorului de antropologie*, Editura Marineasa, Timişoara, 2006.
- Gabriel, Ţepelea, *Plugarii condeieri din Banat. Literatura în grai bănăţean*, Ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Ioan Viorel Boldureanu, Editura Marineasa, Timişoara, 2005.